

Кедик В.П.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права*

**ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ
КРИМІНАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ
І ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

Положення ст. 10 КК стосуються тільки вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, а також виконаним вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами. Тобто питання про видачу особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, та особи, яка засуджена за вчинення злочину на території України, цією статтею закону про кримінальну відповідальність не врегульовані.

Видача для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду інших осіб – іноземних громадян і осіб без громадянства – допускається і може здійснюватися на основі міжнародних конвенцій, міжнародних договорів та угод, які безпосередньо укладені Україною або були укладені колишнім СРСР і зберігають чинність для України.

Так, 25 вересня 1995 р. наша держава приєдналася до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р. Україна повинна видавати іншим договірним державам, з урахуванням положень та умов Конвенції, осіб, які переслідуються компетентними органами сторони, яка робить запит, за вчинення правопорушення або які розшукуються цими органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою (ст. 1 Конвенції). Це положення про видачу не стосується громадян України, оскільки видача громадян України заборонена КУ (ч. 2 ст. 25). Крім того, зазначена Конвенція, як і інші конвенції, передбачає право держави відмовити у видачі свого громадянина (п. «а» ч. 1 ст. 6) (Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_033).

У випадку неможливості видачі або відмови від видачі іноземній державі громадян України та іноземців, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на її території, Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, визнається злочином відповідно до КК України.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» від 16 травня 2013 р. № 245-VII ст. 10 Кримінального кодексу України було викладено у новій редакції, якою було суттєво змінено підхід щодо кола осіб, які підлягають видачі іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду. Так, на відміну від попередньої редакції, ч. 1 ст. 10 КК, якою встановлювалася заборона видавати іноземній державі нарівні з громадянами України також осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, і які вчинили злочин поза її межами, чинна редакція цієї норми встановлює таку заборону виключно щодо громадян України (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» від 16 травня 2013 р. / № 245-VII / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/245-18>).

Так, особами без громадянства (апатридами) вважаються особи, які не володіють громадянством жодної держави. Особи без громадянства (апатриди), які перебувають в Україні на незаконних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Нормативне визначення цього терміну містить ст. 1 Конвенції про статус апатридів 1954 р., відповідно до якої апатридом є особа, яка не розглядається як громадянин будь-якої держави в силу її законів (Конвенція про статус апатридів від 28.09.1954 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_232).

Такі особи не мають постійного правового зв'язку із жодною державою, а тому не користуються правом дипломатичного захисту.

Особи стають апатридами, наприклад: при позбавленні громадянства; при втраті громадянства, якщо особа добровільно вийшла чи втратила громадянство своєї держави, а іншого не набула; при виході із громадянства з метою отримання іншого; при народженні від батьків, які є апатридами. Причому більшість випадків без громадянства виникає внаслідок колізії законодавств окремих держав (Репецький В. М. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич, А. О. Андрусевич, О. В. Буткевич; ред.: В. М. Репецький; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2012. – 437 с.).

До того ж, на відміну від іноземця, який одночасно перебуває під юрисдикцією двох держав (держави громадянства і держави місцеперебування), особа без громадянства завжди знаходиться виключно під владою останньої держави. Саме тому, на наш погляд, у таких сферах, як право на судовий захист та захист від видачі іноземній державі, статус особи без громадянства у державі постійного місця проживання повинен бути ідентичний статусу громадянина.

Крім того, у новій редакції ст. 10 КК України не враховані приписи ст. 7 цього Кодексу, відповідно до яких особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили злочини за її межами, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Отже, без внесення змін до зазначеної статті КК створюється досить суттєва колізія між різними нормами Загальної частини цього Кодексу.

Після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 р., а також згаданого вище Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» незмінними також чомусь лишилися положення ч. 1 ст. 27 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», якими передбачається, що особа без громадянства, яка постійно проживає в Україні і вчинила злочин поза межами України, не може бути видана іншій державі для притягнення до кримінальної відповідальності чи для виконання вироку суду.

Не зовсім зрозумілим, також є підхід законодавця щодо відмови у ст. 10 КК від такої обов'язкової умови, за якої можлива видача

іноземній державі осіб, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на території України, як наявність відповідного міжнародного договору з такою державою. Адже у сучасному міжнародному праві важливим є те, що видача злочинців це право держави, а не її обов'язок. Обов'язком вона стає лише за наявності двостороннього договору про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (Черкес М. Ю. Міжнародне право: підручник / М.Ю. Черкес. – К.: Правова єдність, 2009. – 392 с.).

Крім того, видача може здійснюватися лише стосовно певних злочинів, перелік яких вказується в договорі. Обидві держави повинні дотримуватися принципу «подвійної кримінальності», тобто злочин, за вчинення якого запитується видача, повинен визнаватися злочином в законодавстві обох держав. Договором можуть встановлюватися умови, які дозволяють відмовити у видачі. До них належать, головним чином, обґрунтовані підозри держави, що робить запит, про те, що особа переслідується за політичними мотивами або що у разі видачі вона може бути піддана страті (Палєєва Ю. С. Погляд на національне законодавство і міжнародні норми в контексті інституту екстрадиції / Ю.С. Палєєва // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – 2011. – № 1 (1). – С. 22-27).

На підставі вищевказаного можна зробити висновок, що норми чинного КК (так само, як і кримінального процесуального законодавства), якими врегульовуються підстави та порядок притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які підлягають такій відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, потребують перегляду та відповідного законодавчого втручання.